

SZÖLLŐSY TIBOR

ÖRDÖGBŐRÖS EMLÉKEK

Augusztus 14.

A főtörzset kiengedték a kórházból. Kora délután felkeresett minket, hozta, s mutatta a kórkivonatot. Gyomorrák – már el is távolították gyomrának kétharmadát.

Az öreg elesett volt, fogyott vagy húsz kilót, lógott rajta az egyenruha, de humora, huncutsága még a régi volt. Elbeszélgettünk erről-arról: milyen gyógyszereket ajánlottak, mit szabad, ajánlatos ennie, hogy viselkedjen a továbbiakban. Mígnem az öreg rákérdezett:

– Mondjátok, doktorok – nézett felettesemre, majd rám –, ennek örömére, hogy kigyógyítottak, megihatok egy deci vodkát?

– Hát – nyújtotta a szót főnököm –, ami azt illeti, egy decit éppen megihatsz, ugye? – fordította felém tekintetét.

– Én is azt gondolom, hogy egy decit megihat – szóltam kissé megkönnyebülve, mert arra gondoltam, neki már igazán nem fog ártani. Egyszer azért, mert megszokta, másodszor: legalább egy időre jól érzi magát, meg aztán: orvosi etika ide vagy oda, már mindegy, és végül – úgyis megissza.

Estefelé – a konyhába, mintavételre indulva – a padon ülve találtam konyhamesterünket. Elég volt egy pillantás: ki volt löve.

Odamentem hozzá.

– De hát, gyógyá Fegyá, főtörzs elvtárs, maga aztán becsületesen beszívt. Így megártott az a deci vodka?!

Az öreg rám nézett, megismert.

– Mi az, doki, milyen deciről nyomod a szöveget?!

– Hát arról, amiről délután beszélünk.

Erre elkacagta magát.

– Egy üveg vodka van bennem, nem egy deci.

– Nem értem...

– Hát persze, hogy nem érted, doki. Ti engedtétek meg, hogy ennyit igyak.

– ???

Az öreg megtörölte a száját, csuklott egy nagyot:

– Mikor azt mondták, hogy mehetek haza, megkérdeztem a kezelőorvost: megihatok-e egy sztoqrammot. Azt felelte: igen. Megengedett egy

decit a főorvos is, majd ti is adatok egy-egy százast. Az egyben négyszáz gramm. Namármost: ha ti, orvosok adatok egy-egy decit, hát én is megengedtem magamnak egyet. Így jött össze a félliternyi.

Augusztus 18.

Ma alaposan „kihúztam a gyufát” – a tegnapiért. Már reggel éreztem, hogy rossz napom lesz: láttam az ablakon keresztül, hogy főnököm nem egyedül jön – a felesége kíséretében közeledik „szállásomhoz”, ami semmi jót nem sugallt. Illendően üdvözöltem őket, amint beléptek, de csak az őrnagy fogadta jókívánságaimat, a felesége úgy pillantott rám, hogy végigfutott a hideg a hátamon. – Gyere be hozzám! – vetette felém az öreg. Beléptem a „kabinetjébe”, s a következővel állt elő:

– Ezt nem gondoltam volna rólad! Bárki más megtehetné volna, de te?! Azonnal kérj bocsánatot! – nézett rám szúrósan, de valami kis hamiskás mosolyt véltem felfedezni szája zugában.

– De őrnagy elvtárs – tártam szét karjaimat – igazán nem akartam megsérteni a kedves feleségét... – de nem folytathattam, mert a terebélyes asszonyosság olyan fürgén ugrott fel, mint a rakéta, amelyik éppen hagyja el a kilövő állványt.

– Ne higgy neki, Grísa, megszegyenített, még hozzá a többiek előtt. Még most is pirulok, ha rágondolok!

– De hát mi rosszat vétettem, de ha... – azt akartam mondani: ha nem érti a viccet, hát szegény ember, ám nem folytattam, mert: igaz, ami igaz, én is jobb, fiatalabb alanyt választhattam volna – úgy kívánja?

– Na, fejezzük be! – mordult az őrnagy inkább feleségére, mint – legalábbis úgy éreztem – rám.

– Jekatyerina Nyikolájévna! – vágtam magam „húrba”. – Elnézést kérek, és bocsássa meg nekem, többé nem fog előfordulni!

– Azt hiszem, megbocsát neked – folytatta az öreg. – Így van rendjén, de most már eredj, Kátya, munkánk van.

Az őrnagyné rosszálló pillantások közepette kivonult, mi maradtunk.

– Te – így az öreg –, mondd már el, mi és hogy történt, mert az asszony nagyon ki van borulva. Azt mondta, hogy a katonák előtt boszorkánynak nevezted.

– Nem neveztem boszorkánynak, ám most, hogy utánagondolok – félig-meddig úgy lehetett értelmezni. Az éjszakai ügyeletből jöttem: útközben találkoztam két bajtárssal, akik a postáért voltak; csatlakoztam hozzájuk. Beszélgettünk erről-arról, mígnem a piac bejárata elé értünk. Akkor

fordult ki Jekatyerina Nyikolájevna. A kezében seprőt tartott, feltételeztem, hogy a piacon vásárolta. Illendően üdvözlöttük, ő válaszolt. Megkérdeztem, hogy nem kell-e segíteni. Ő elhárította. Akkor követtem el a hibát, vagyis hogy megsértettem, mert azt mondtam neki – szégyellem magam és bánom! –, hogy hamarabb otthon lesz, ha felül a seprőre...

„Élménybeszámolómnak” az őrnagy hahotázásba átcsapó nevetése vett véget. majd kicsordultak a könnyei.

– Ez igen..., te..., te – préselte ki magából az elismerést. – Végre..., végre valaki kimondta, tudtára adta azt, amit én harminc éve tudok, csak nem merem hangosan kimondani!

Augusztus 28.

Alighogy beindult az élet a laktanyában, máris jelentkezett egy páciens: egy főtörzs. Úgy nézett ki Szegény, hogy meg sem ismertem,: húzta a lábait, bicegett, a feje meg olyan volt, mint egy túlérett káposzta: alig látszottak szemei, arcbőre, szemhéjai dagadtak, szederjeseek voltak.

Beinvitáltam a kötözőbe, s míg elláttam sérüléseit, kérdezgettem, de ő csak egyet hajtogatott:

– Adok én nekik, megemlegetik ezt az éjszakát! Majd arra kért, hogy ne jelentsek semmit és senkinek.

Megígértem.

Egy óra elteltével mindent tudtam, mert beállított két baka a kaszárnyából: – Mi van a főtörzssel, nincs-e valami komolyabb probléma? Azt mondtam nekik, hogy csakis akkor válaszolok, ha elmondják: mi történt. Elmondták.

A főtörzs – egy szibériai gyerek – már harmadik éve szolgált. Ősszel kellett leszerelnie. Nem tartozott a közkedvelt bajtársak közé. Kissé beképzelt volt, nem ismerte a tréfát, a csínyeket, mindent a szabályzat szempontjából értett és értelmezett, amit beosztottjaitól is megkövetelt, sőt rá is tett egy-egy lapáttal. A fiúk – egymás közt – fogadkoztak, hogy mőresre fogják tanítani, de valahogy nem jött össze. A tegnapi éjszaka viszont a kezükre játszott, holott ők se tudtak róla. Három harmadéves meglépett az esti takarodó után a kaszárnyából: csajozni mentek. Ittak is. Az egyik cimbora idő előtt lelépett, amit ők – pálinkagőzösen – nem vettek jónéven. A téklázó, aki éppen gépkocsivezető volt, nem ment be a kaszárnyába, hanem a kocsiszínbe ment mámorát kialudni. A két barát, akik később érkeztek a kaszárnyába, az ágyon találták lelépett társukat. Pillanatok alatt határoztak: megnevelik. Pokrócot vetettek fejére, s úgy istenigazából ellátták a baját, majd ágyukba estek.

Nem is sejtették, hogy a bajtárs ágyában nem a „gazda” fekszik, hanem az éppen éjjeli szolgálatban lévő főtörzs. Ő feküdt be az egyik „kimenős”ágyába azzal a feltehető szándékkal, hogy lefüleli a lógóst, és szokása szerint megbünteti. Végül is a saját csapdjába esett. Ráadásul nem is jelenthette az esetet, mert szolgálat alatt tilos a pihenés!

Szeptember 3.

A gyengélkedő „bentlakói” megkérdezték tőlem, hogy kártyázhatnak-e, ugyanis ez tiltott időtöltés. Rábólintottam, mert úgyis játszottak volna. Csak arra kellett ügyelnem, hogy ne hagyja rajtakapja őket az ügyeletes tiszt. Vacsora végeztével hozzáálltak az ördög bibliájának forgatásához. Be-benéztam hozzájuk, de annyira belemerültek a játékba, hogy rám se hederítettek.

Reggel, a szokásos viziten ismét játék közben láttam őket.

– Már ilyen korán kezdték? – kérdeztem.

– Dehogyan kezdjük! – vetette ide az egyik. – Még az esti partit folytatjuk, sehogyse tudjuk lejátítani.

Szeptember 15.

Illusztris páciensem volt a tegnap délután: egy professzornő Kijevből, a toxikológiai klinikáról. Történt ugyanis, hogy a szomszéd faluban lagzi volt, népes, nagyszabású. Az örömszülők mindenképpen ki akartak tenni magukért, ezért vadonatúj szervírozással ejtették ámulatba a vendégsereget: a tányérok, a csuprok, a köcsögök frissen korongozott termékek voltak, kívül-belül csicsás mázzal. Csak éppen annyi volt a baj, hogy a festék ólomtartalmú volt. Hamarosan jelentkeztek az akut mérgezés tünetei: órákon- napokon belül több tíz vendég betegedett meg. Sürgős és hozzáértő segítségre volt szükség; Kijevből kérték. A szakemberek, köztük a professzornő helikopteren érkeztek a mellettünk lévő, csak esetleges hadicselekmények során használt repülőtérré. Úgy 20-30 méter magasságban – a szemtanúk vallomásai szerint – éppen leereszkedés közben – a helikopter forgószárnya kettétört, a masina, mint egy zuhanó sas – lecsapódott. Szerencsére nem halt meg senki, megúszták egy-egy töréssel, zúzódásokkal. A professzornőnek meg éppen semmi baja sem lett, de – biztos, ami biztos – behozták hozzánk, hogy vizsgáljuk meg.

Tényleg megúsztá egy karcolás nélkül. Kedves, beszédes hölgy volt, már túl öregsége kezdetén. Csicseregve mondta:

– Még sohasem ültem helikopteren. Okos találmány, mert szinte percek alatt megtettük az utat Kijevből. Csak egyvalami érthetetlen és zavaró:

miért landol oly durván, szegény útitársaim egymásnak estek. A tudósok igazán megoldhatnák ezt a problémát is.

– De hát, professzor elvtársnő! – nézett rá hüledezve az őrnagy. – Ön nem tudja, mi történt?! – Hát mi történt?

– A gép meghibásodott, önök lezuhantak!

A kedves hölgy ennek hallatára összecsukszott; ekkor kellett kezelésbe venni.

Október 20.

A tegnap érkeztünk „haza”, ugyanis – ahogy azt egy öreg baka megjegyezte – „mezőgazdasági hadgyakorlaton” voltunk három hétig. Abban a kolhozban dolgoztunk, amelyik a mezőgazdasági kultúrákat szállítja az alukulatnak, vagyis: eteti. Ha jobban odafigyelek, láthattam-tudhattam volna, hogy valami készül: utólag visszaemlékszem, hogy augusztus-szeptember folyamán nagyobb volt a rend, a katonai csínyek, kihágások, engedetlenségek, lazaságok ritkábban voltak, mint annak előtte, kevesebben jártak és vásároltak a kantinban. Ez utóbbi jelentette, hogy ... kevesebb keksz és édesvíz fogyott, ami korábban divat volt, mert a kantinban lehetett egy keveset lazítani, találkozni a haverokkal és udvarolgatni az ott dolgozó lányoknak-asszonyoknak, és ami a legfontosabb: olcsó volt a mahorka, a keksz és az édesvíz. Az utóbbiak elidegeníthetetlen részei voltak a katona kosztjának: négy-öt keksz, utána vagy közben egy palack málnás-citromos víz, az előbbi feltankolódik az utóbbival, ettől tele a gyomor, szent a béke.

A kantin-bojkottnak tudatos oka volt: a bakák nem költek, gyűjtötték a zsoldot, mert – mint később kiderült – szükség volt arra a néhány rubelre.

A magatartási hányados is tudatosan javult, mert csakis a jó magaviseletű, fegyelmezett katonák utazhattak, márpedig utazni a legtöbb öreg akart.

Külön e célra kiutalt vonattal utaztunk. A szerelvény kb. 18-20 vagonból állt. Külön vagonokban voltak a nyugati régiók (Lemberg, Ungvár, Ivano-Frankovszk, stb.) egyetemeinek, főiskoláinak, szakközépiskoláinak diákjai, mi pedig, ezredünk „küldötteiként” éppen egy vagonnyian voltunk. Kb. tíz órát utaztunk, amelynek során a legemlékezetesebb az volt, hogy a vagonban is megtartották az éppen esedékes politikai foglalkozásokat az éppen aktuális témakörben, amelynek kvintesszenciája: a rohadt kapitalisták éheztetik a szegény népet, Amerikában búza helyett gyomot termelnek, nálunk viszont olyan termékek vannak, hogy a kolhozisták képtelenek betakarítani, azért leszünk segítségükre. Nem konzerváltam volna ezen esemény magasztos tartalmát, ha... nem tapasztaltam volna ott-tartózkodásunk napjaiban az ellenkezőjét.

A tanyán, mert ott voltunk, férfit csak mutatóban lehetett látni: az aggokat, a kolhoz elnökét, a párttitkárt, egynéhány technikai szakembert, no meg a gyerekeket; a lakosság 95 százaléka nő volt. A férfilakosság többnyire a közeli város cukorgyárában dolgozott. Hogy mikor látogattak haza a családhoz – számunkra talány maradt, mert ottlétünk ideje alatt nem érkezett egy sem. A bakák, na meg a vehemens női szakasz nem is hiányolta őket.

Ami a termelést illeti, a kolhoz cukorrépa- és tengeri termesztéssel foglalkozott. A föld valódi fekete föld volt: egy-egy kifordított rög valóságosan csillogott a kelő nap fényében. Olyan hatalmas cukorrépakat húzogattunk ki a talajból, mint egy-egy ötliteres korsó. Pedig – mint megtudtuk – az ültetéstől a betakarításig nem nyúlt hozzá senki: nem volt gyomtalanítás, kapálás, sorozás, ritkítás – beültették és... betakarították.

A tengeriföldek két, két és fél kilométer hosszúságúak voltak, ám azokon is látszott a gondozatlanság jele: nem ritkították, csak itt-ott látszott, hogy kapálgatták. Ahogy végigvonultunk egy-egy soron, egy nap oda-vissza, a tavalyi termésen jártunk, mert nem volt kinek betakarítani a termést, viszont volt ellenőrzés. Hogy ne legyen gond, s hogy meglegyen az a bizonyos piros pont az ellenőröktől, vasúti síndarabokat keresztbe vontató traktorokkal tarolták le a lábon álló kultúrát. Majd amikor a hó betakarta a mezőket, jött az ellenőr, szétnézett a végtelen síkságon és meglepődéssel konstataálta, hogy megtörtént a betakarítás. Hogy de facto miként számoltak el, az titok. Apro-pó, traktorok.

Emlékszem, az egyik iskolai tankönyvünkben volt egy festmény-repró: Sztálin atyánk meglovagolja az egyik hazai vaslovat. A kolhoz traktorai nem az előbbit, hanem az utóbbit juttatták eszünkbe: nyitott motorház, hatalmas vaske-rekek óriási háromszögű szegecsekkel, vezetőfülke nélkül, beindítani kurbli-val lehetett, úgy tízedik nekiveselkedés után. Nem láttunk sehol kukoricaszárítókat, azaz sajátosan oldották meg azt a problémát: a csűrök oldalfalaiból hiányzott minden második deszka, a szél ki-be kujtorgott, szárította a csöveket.

Volt azonban valami, amiben csúcstartók voltak: a cukorrépa-pálinka főzésében. A tanya minden lakosa kiérdemelte volna a nagymesteri címet. 70-80 fokos szamogonkát főztek minden portán, annyi volt belőle, hogy öntözésre is elegendő lett volna.

Az első találkozásom ezzel a nemzeti itallal emlékezetes volt. A járási köz-pont állomásáról autóval szállítottak a „tethelyre”, sáros, gödrökkel teletűzdelt földutakon. Alaposan össze- és felrázva érkezünk meg a tanya központjába; ott fogadott a helyi intelligencia kb. esti hat óra tájban. Egy, valamikor szebb napokat látott volt kúriában szállásoltak el: a szobák padlóira szalma volt terít-

ve, arra borítottuk köpenyeinket, fejünk alá a hátizsákjainkat, a vacsora a magunkkal hozott menázi volt, ám előtte... Arra lettem figyelmes, hogy társaim nagy vehemenciával körülzsonganak egy idősebb nénikét, aki takarító volt a kolhozirodaként is funkcionáló épületben. Hosszas rábeszélés után sikerült meggyőzni a mamát: két ember kíséretében elvonult, majd több palackkal tértek vissza. A tengericsutkával bedugaszolt üvegekben majdnem-fehér folyadék volt;. Egy üveg ára 1 rubel volt. Akkor értettem meg igazán, mit jelentett a laktanyai spórolás; a dörzsöltek tudták, hová megyünk. Parancsnokaink a helyi előjáróság vendégszeretétét élvezték, úgyhogy zöld volt az út nekünk is. Előkerültek a pléhcsuprok: két és fél decisek voltak, körbejártak. Soha életemben nem hajtottam fel egyszerre ilyen adagot, de vállalnom kellett, mert kilógtam volna a sorból, elvesztettem volna hitelemet a katonák szemében. Figyeltem, hogyan „végzik ki” a bögre tartalmát. A fiúk mozdulatlanságba merevedtek, felvitték a csuprot az álluk szintjére, mélyet lélegeztek, majd kifújták a levegőt és be a piát! A bal kézben ott volt a darab szárított hal, ezt szagolgatták kísérőként. Próbáltam utánozni őket, de elvitettem a sorrendet: ajkaimhoz vettem a csuprot és akkor... vettem egy mély lélegzetet. Sosem felejttem el! Olyan bűz csapta meg az orromat, hogy azonnal felszólalt a gyomorsavam, de lesz, ami lesz alapon kortyolni kezdtem. Úgy a harmadik nyelet után fellázadt emésztőcsatornám felső emelete valahol a nyelőcső közepe táján, s küldte volna vissza a bűdös levet. Néhány pillanatig libikókáztunk: én lefelé küldtem, az meg csak felfelé igyekezett. Óriási erőmbe tellett, hogy ne valljak szégyent, de végül is sikerült. Még a sor közepe táján se járt a bögre, már olyan bűz töltötte ki a tanterem méretű szobát, hogy elájultak a svábbogarak, és potyogni kezdtek a plafonról.